

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Західноукраїнського
національного університету

Оксана ДЕСЯТНЮК

25 квітня 2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Хайруліна Олега Михайловича на тему «Ігрове моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності», представленої на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія; історія психології.

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними роботами.

Актуальність роботи зумовлена тим, що сучасні обставини екзистенційної невизначеності, посиленої особливостями епохи постмодерну, перманентним впливом ознак VUCA-світу та інформаційного (постіндустріального) суспільства, одночасно пропонують людині як колоритний діапазон засобів для власної самореалізації, так і накладають на її життєдіяльність розмаїту мережу ймовірних, часто випадкових, ситуацій. Такі ситуації містять потужні потенціали особистісного розвитку, але не гарантують його легкості, безпеку, простоту й беззаперечність. Сучасний світ усе більше набуває ігрових, розважальних, імпринтингових та імітаційних ознак. Соціалізація людини, нерозривне, обопільне та взаємогенеруюче поєднання процесів її екстеріоризації та інтеріоризації атрибутивно відбувається в обставинах підвищеної складності, динаміки і розмаїття соціальних стимулів й дефіциту життєвого балансу, що призводить до

перманентного екзистенційного перенапруження психологічної сфери особи. Наявний діапазон ситуацій і станів життєдіяльності людини є дуже розлогим: від спільного соціального комфорту, загального здобутку і солідарної взаємодії до активної конфронтації, кризи і втрати. Закономірно, що й існування конкретної особи відбувається як послідовна низка взаємозалежних вчинкових конотацій, що мають складну багаторівневу суб'єктно-центричну природу. Вчинки суб'єкта все більше залежать від якості взаємодії двох комплементарних систем, а саме 1) його внутрішнього габітусу як динамічної особистісної структури і 2) актуальних умов, ситуацій повсякдення. Особливістю взаємодії цих систем є те, що через динаміку, складність і розмаїття життєвих ситуацій їх більшу частину суб'єкт не здатний передбачити. Дефіцит такої здатності стосується не лише досягнень і здобутків суб'єкта на свою користь, але і його свідомого убезпечення від актуальних ризиків і втрат, включаючи безповоротні.

Фундаментальний характер наведеної проблематики, її теоретична і практична значущість, а також низка пов'язаних з нею відкритих питань, визначають наукову актуальність теми дослідження “Ігрове моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності”.

Дисертаційне дослідження виконане в рамках підготовки дисертаційних досліджень у Західноукраїнському національному університеті Міністерства освіти і науки України, що здійснюється кафедрою психології і соціальної роботи, а також в рамках науково-дослідної роботи Національного університету оборони України (шифр “Media”, № 0121U000128). Тему дисертації затверджено Вченою радою Тернопільського національного економічного університету (протокол № 4 від 07.02.2018 року).

2. Мета і завдання дослідження.

Метою дослідження визначається побудувати та обґрунтувати міждисциплінарну канонічну психологічну теорію, яка розкриває

психологічні механізми, що узаasadнюють формування, функціонування та розвиток ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах проблемного повсякдення.

Досягнення наведеної мети забезпечується вирішенням таких завдань:

1. Обґрунтувати актуальні проблеми та теоретико-методологічні засади психологічного та міждисциплінарного вивчення явищ гри та ігрового моделювання життєдіяльності людини в умовах екзистенційних ускладнень.

2. Проаналізувати і теоретично узагальнити результати психологічних та міждисциплінарних досліджень, які містять наукову інформацію про різні аспекти ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності.

3. Розробити теоретичну модель, яка описує психологічні механізми формування та функціонування ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта у повсякденні.

4. Здійснити верифікацію, а також змістове уточнення й доповнення створеної теоретичної моделі ресурсами психологічного аналізу знаково-символічних форм (габітус, репрезентація, вчинок, диспозиція, ситуація, корисність, рівновага, рольова модель, канон, триплет) та концептуалізувати отримані результати у вигляді цілісної наукової теорії.

5. На основі здобутих теоретичних положень і побудов (моделей, схем) створити психологічні концепції таких гносеологічних конструктів, як ігрове моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності, габітус, репрезентації ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта, корисність, рівновага, мовно-мовленнєва гра, а також представити психологічну теорію феномену названого моделювання.

6. Розкрити особливості формування, функціонування та розвитку габітусу як універсальної, матричної психодинамічної структури та психологічного осердя суб'єкта, генеративного принципу і джерела його життєдіяльності.

7. Аргументувати універсальну роль побудови канонічної теорії

ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності в історичному процесі, визначити психологічні чинники становлення і розвитку гри як цивілізаційного явища.

8. Висвітлити психологічну сутність мовно-мовленнєвої гри як засобу сучасної масової культури, окреслити відповідні механізми її репрезентацій в інтерсуб'єктивній взаємодії та сучасному соціокультурному просторі.

Об'єкт вивчення: ігрове моделювання життєдіяльності суб'єкта.

Предметом дослідження є психологічні принципи, закономірності та поняттєво-категорійні засоби формування, функціонування та розвитку ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

Наукова новизна дослідження полягає в сторенні та обґрунтуванні міждисциплінарної канонічної психологічної теорії, що розкриває психологічні механізми формування, функціонування та розвитку ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності.

Найсуттєвішими теоретичними і практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження є наступні:

Вперше

- надано теорію, яка надає структурно-функціональну інтерпретацію процесів формування, функціонування та розвитку ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах екзистенційної невизначеності, посиленої особливостями епохи постмодерну та інформаційного (постіндустріального) суспільства; запропоновано та обґрунтовано, як центральний концепт теорії, поняття габітусу суб'єкта, особливості розвитку якого визначають психологічні механізми, що узаasadнюють формування, функціонування та розвиток ігрового моделювання життєдіяльності особи в умовах невизначеності;

- запропоновано пояснювальну концепцію ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності;

- визначено психологічну сутність і регулятивні механізми, запропоновано і доведено типологію двох фундаментальних та універсальних класів ігроформ: 1) вчинкової екзистенційної гри – ігроформи унікального генезису як програми розвитку, власне як вчинкової програми життєдіяльності людини та 2) ігроїдів – класу ігор, котрі відбуваються як фінітні та ітеративні форми суб'єктної адаптації і є традиційними й звичними для людини, соціуму і загальної культури ігровими сценаріями; встановлено, що онтологічними, системогенетичними характеристиками (атрибутами) екзистенційної гри є ознаки канонічно довершеного вчинку, ігроїди становлять численні варіанти формоутворення виродженої, спрощеної екзистенційної гри та/або її імітації.

- доведено, що генезис і розвиток габітусу людини відбувається відповідно до закономірностей циклічно-вчинкової наукової парадигми, а психологічна структура габітусу формується і розвивається на діапазоні від тріади сюжетно-рольової гри дитини (Роль – Ситуація (Актуальна/Уявна)-Дія) до канонічної кватерної матриці вчинку (Ситуація – Рольова Мотивація – Ігрова Рольова Дія – Пострефлексія).

- описано психологічний регулятивний механізм і запропоновано типологію репрезентацій ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта, яка відповідно до своєї таксономічної організації включає: 1) клас інтеріоризованих ментальних репрезентацій (індивідуальні цінності, унормування світогляду, диспозиції, зміст внутрішньо-суб'єктного простору духовної сутності людини, її ментальний лексикон) і 2) клас діяльнісних репрезентацій екстеріоризації (унаявлені фізичні, кінетичні та вербальні явища свідомої життєдіяльності людини).

Дістали подальшого розвитку

- підходи та критерії канонічної психології як постнекласичної науки нового інтегрального (міждисциплінарного) типу.

- концепція корисності як універсального мотиваційного системотвірного фактору ігрового моделювання життєдіяльності функціональних психобіотичних систем, що оприявнюється у двох модусах: а) індивідуальна (егоїстична) корисність та б) суспільно зумовлена інтерсуб'єктивна (кооперативна, коаліційна) корисність;

- психологічна сутність комунікативної теорії раціональності, її ігровий функціоналізм, що становить базис досягнення інтерсуб'єктивної корисності та фокусується на потенціалах раціональної аргументації, мовно-мовленнєвої гри та соціального консенсусу;

- пояснювальні концепції габітусу, репрезентацій ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта, вчинку, ролі, рівноваги, мовної (мовленнєвої) гри;

- підходи, що засновані на функціональному пріоритеті мовної (мовленнєвої) гри у забезпеченні раціональної аргументації та комунікативного консенсусу в індивідуально- та соціально-психологічному просторі життєдіяльності.

- зміст епістемологічних особливостей формування, функціонування і розвитку психологічного явища ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності.

Розширено уявлення про

- соціально-психологічний зміст, особливості та репрезентації гри як універсального соціокультурного явища та інтегрального фактору самореалізації людини, психологічної прагматико-технічної матриці екзистенційного моделювання життєдіяльності сучасного суб'єкта, теоретичного конструкту та евристичного методологічного інструменту організації соціального повсякдення в умовах невизначеності та конфліктної боротьби;

- функціональну систему і системогенез, як методологічні засоби пізнання людської гри та психологічних закономірностей і регулятивних

механізмів ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в актуальних умовах прожиття;

- психологічні регулятивні механізми формування, функціонування й розвитку репрезентацій ігрової дійсності;

- мовну (мовленнєву) гру як форму репрезентації дійсності в контекстах функціонування метафори та інших мовних форм, що передбачають застосування до об'єктів семантичні категорії та поняття (значення) у заздалегідь хибний спосіб; розвинуто уявлення про засоби розвитку культури мислення, передовсім застосування рефлексії та пострефлексії, логічного обґрунтування і раціональної аргументації у процесах формування та функціонування репрезентацій дійсності;

- місце, роль і значення канонічної психології В.А. Роменця для розвитку наукового потенціалу національної психології та дисциплін соціогуманітарного спрямування;

- роль постнекласичного типу наукової раціональності в сучасному науково-психологічному дискурсі.

Вдосконалено

методологічний та організаційний підходи до верифікації результатів психологічного дослідження на основі онтологічного моделювання, математичної теорії ігор та виявлення психологічної сутності полідисциплінарних результатів наукового пізнання емпіричних упредметнень ігрового моделювання життєдіяльності людини в умовах невизначеності.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, концепцій та висновків, які захищаються, забезпечуються вагогим та розлогим теоретико-методологічним базисом вихідних концептуальних положень дослідження, принципами і процедурами верифікації теоретичної моделі дослідження через інтеграцію феноменологічного, онтологічного, канонічного вчинкового підходів, функціонального системогенезу й

онтологічного моделювання як засобу побудови та верифікації інформаційних систем; аргументованим застосуванням методів, адекватних об'єкту і предмету, поставленій меті і завданням наукового пошукування.

5. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження.

Розуміння психологічних механізмів формування, функціонування та розвитку ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності, насамперед зовнішньосередовищного та внутрішньосуб'єктного вимірів цих процесів, забезпечує наукові засади для досягнення психологічного благополуччя людини і суспільства, її вчинкової самоспрямованості та саморефлексивності; запобігання ускладнень психологічної адаптації та розвитку особи в сучасних умовах, недопущення дефіциту екзистенційної сповненості її повсякдення. Подана у роботі інформація, авторські напрацювання створюють передумови для продуктивного врахування і використання в організації життєдіяльності людини особливостей постіндустріального (інформаційного) суспільства, для протистояння впливу актуальних факторів екзистенційних ризиків й загроз, негативним впливам сучасного цифрового медіа-середовища.

Результати роботи можуть бути використані: а) у навчально-виховному процесі для сприяння розвитку культури інтерсуб'єктивної взаємодії, б) для продуктивної саморегуляції особи та її соціалізації; профілактики безпорадності у ситуаціях з високим когнітивним навантаженням, вірогідністю екзистенційних ускладнень та невизначеністю. Також результати роботи будуть корисними при прогнозуванні індивідуального розвитку людини, мезо- та макросоціальних процесів; при створенні навчальних дисциплін, курсів та програм із загальної психології, психології діяльності в особливих умовах, соціальної психології, політичної психології, психології історії, медіапсихології.

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджені, зокрема в освітній процес Волинського національного університету імені Лесі Українки, Національного університету оборони України, Національної академії Служби Безпеки України, Національної академії сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного, Національного університету «Одеська політехніка», Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Західноукраїнського національного університету, Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Міжнародного гуманітарного університету, Одеського національного медичного університету.

6. Апробація результатів дослідження.

Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження було оприлюднено та обговорено на низці наукових і науково-практичних заходів, серед яких: науково-практична конференція «Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах» (Київ, 2018); науковий семінар «Шляхи розвитку системи морально-психологічного забезпечення у Збройних Силах України» (Київ, 2018); науково-практична конференція «Актуальні проблеми психологічного забезпечення професійної діяльності» (Київ, 2018); науково-практична конференція «Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах» (Київ, 2019); науково-практична конференція «Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах» (Київ, 2020); науково-практична конференція «Забезпечення інформаційної безпеки держави у війсьній сфері: проблеми та шляхи їх вирішення» (Київ, 2020); науково-практична конференція «Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки військового професіонала у глобалізованому світі» (Київ, 2021); науково-практичний семінар «Система

морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України : уроки російсько-української війни” (Київ, 2022); Міжнародна науково-практична конференція “Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя” (Одеса, 2023); IV Міжнародна науково-практична конференція “Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи” (Київ, 2023); Третій Міжнародний науково-практичний воркшоп “Код щастя українців: соціально-психологічні ресурси життєстійкості” (Київ, 2023); IV Міжнародна наукова конференція “Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки” (Тернопіль, 2023); II Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти” (Житомир, 4 жовтня 2024); III Міжнародна науково-практична конференція “Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації” (Тернопіль, 1 листопада 2024 року).

Дисертацію на здобуття наукового ступеню кандидата психологічних наук на тему «Психологічна профілактика професійного вигорання військовослужбовців Державної прикордонної служби України» за спеціальністю 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах захищено в 2013 році у Національному університеті цивільного захисту України. Матеріали, пояснення та висновки кандидатської дисертації в тексті докторської дисертаційної роботи не використовувалися.

7. Повнота викладення основних наукових результатів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора.

Положення і пропозиції, що виконані у співавторстві та обстоюються у наукових здобутках здобувача: обґрунтовано доцільність застосування онтологічного моделювання як засобу побудови та верифікації інформаційних систем; визначено основні положення про ігрове моделювання, що формується й набуває характеру продуктивної програми

життєдіяльності суб'єкта, інтегрує та організовує компоненти його психодинамічної системи, забезпечує дескриптивну, прогностичну, нормативну та конструктивно-моделювальну функції психічних процесів, реалізацію ментальних репрезентацій через їх емпіричні оприявлення та відповідний зворотній зв'язок. У дисертації не використовуються ідеї та розробки, що належать співавторам.

Основні результати досліджень опубліковано автором самостійно та у співавторстві у 46 публікаціях. Серед них: 6 монографій (1 одноосібна), 21 стаття у наукових фахових виданнях України, 4 - у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, 15 публікацій в інших виданнях.

Наукові публікації, які розкривають основний зміст дисертації.

Монографія.

1. Хайрулін О.М. Психологія ігрового моделювання соціального життя суб'єкта : монографія. Тернопіль : ЗУНУ. 2021. 404 с.

Розділ колективної монографії.

2. Хайрулін О.М. Методологія ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності. *Методологія і психологія гуманітарного пізнання. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана* : кол. моногр. Тернопіль : ТНЕУ. 2019. С. 560–702.

Особистий внесок здобувача представлений масштабним (обсяг близько 4 авторських аркушів) розділом «Методологія ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності», у якому розкриваються та обґрунтовуються авторські підходи щодо 1) методологічних особливостей дослідження ігрової діяльності людини у науково-психологічній оптиці організації її життєдіяльності через моделювання; 2) змісту завдань та результатів теоретико-психологічного аналізу сутності і змісту категорійного поняття “гра”; 3) життєдіяльнісних та ігрових закономірностей невизначеності як психологічного явища і наукової категорії; 4) психологічних особливостей ігрового моделювання в оптиці військової

справи; 5) екзистенційного каскаду ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта.

3. Хайрулін О.М. Ігрове моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності. *Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана* : кол. моногр. А.В.Фурман, А.А. Фурман, О.Я. Шаюк, С.К. Шандрук, Хайрулін О.М., І.С.Ревасевич та ін. Тернопіль : ТНЕУ. 2019. С. 838–858 с.

Особистий внесок здобувача розкрито у розділі колективної монографії з назвою «Ігрове моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності». Наведений розділ актуалізує та обґрунтовує проблематику та екзистенційне значення ігрових явищ і закономірностей для організації та забезпечення життєдіяльності людини у різноманітних умовах прожиття, передусім тих, що пов'язані із ускладненнями, ризиками та загрозами об'єктивного характеру.

4. Хайрулін О.М. Світ невизначеності та ігрове моделювання суб'єкта. *Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана* : кол. моногр. А.В.Фурман, А.А. Фурман, О.Я. Шаюк, С.К.Шандрук, Хайрулін О.М., І.С.Ревасевич та ін. Тернопіль. ТНЕУ. 2019. С. 945–952 с.

Особистий внесок здобувача містить інформація розділу «Світ невизначеності та ігрове моделювання суб'єкта», яким розкриваються засади аналітико-синтетичного обґрунтування і розробки теорії ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта у повсякденні невизначеності. Також розділ містить авторську модель перспективної наукової програми та обґрунтування теоретико-методологічних основ дослідження ігрового моделювання суб'єкта життєдіяльності.

5. Хайрулін О.М. Ігровий імператив сучасної війни. Рекомендації державним і безпековим суб'єктам щодо модернізації засобів протистояння воєнно-політичним ризикам і загрозам. *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця* : кол. моногр. В.

Азарова та ін.; за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ : НА СБУ. 2021. С. 349–371 с.

Особистий внесок здобувача відповідає змісту розділу «Ігровий імператив сучасної війни» та розділу «Рекомендації державним і безпековим суб'єктам щодо модернізації засобів протистояння воєнно-політичним ризикам і загрозам».

У розділі «Ігровий імператив сучасної війни» актуалізується ігровий зміст, закономірності і мовно-мовленнєві комунікативні особливості сучасних засобів воєнно-політичного протистояння. Обґрунтовується, що такі засоби мають гібридний характер, саме завдяки ігровим агональним закономірностям війни. Також у розділі розкриваються особливості воєнної справи як ігрового явища, у їх залежності від типів наукової раціональності (класичного, некласичного, постнекласичного), ролі та місця гри як засобу «м'якої сили» у воєнному протиборстві.

У розділі «Рекомендації державним і безпековим суб'єктам щодо модернізації засобів протистояння воєнно-політичним ризикам і загрозам» надаються авторські пропозиції шляхів оптимізації воєнної організації Держави та відповідних процесів на основі закономірностей і потенціалів ігрових явищ.

6. Хайрулін О.М. Ігрові закономірності габітусу людини. *Удосконалення реалізації потенціалу Людини* : кол. моногр. Харків : СГ НТМ «Новий курс». 2023. С. 84–98.

Особистий внесок здобувача надається у наведеному розділі, який присвячено актуалізації, психологічному uzмістовленню та обґрунтуванню явища габітусу першочергово як динамічного центру, осердя індивідуальної структури, програмного центру поведінки суб'єкта, механізмів його соціалізації та персональної життєдіяльності. Також пропонується та обґрунтовується методологічний авторський підхід, згідно якого структура габітусу зароджується як тріада сюжетно-рольової гри дитини, а розвивається як кватерна матриця екзистенції-практикування Вчинку.

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України.

1. Хайрулін О.М. Теорія “фокальної точки” (Т. Шеллінг) та теорія “перспектив” (Д. Канеман) як основа розвитку рефлексивної компетентності українського офіцера. *Вісник Національного університету оборони України*. 2016. № 1. С. 133–139.

2. Хайрулін О.М. Ігрова компетентність командира. *Вісник Національного університету оборони України*. 2019. № 1. С. 135–143.

3. Хайрулін О.М. Інформаційно-психологічна безпека особистості в контексті мовної гри. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 1. С. 107–129.

4. Хайрулін О.М. Ігровий генезис сучасного протиборства у військовій сфері. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 3. С. 115–122.

5. Хайрулін О.М. Функціонально-ігрові закономірності стратагем. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 6. С. 126–135.

6. Хайрулін О.М. Теоретико-психологічний аналіз змісту категорійного поняття “гра”. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 32–50.

7. Хайрулін О.М. Ігрове моделювання життєдіяльності суб’єкта в умовах невизначеності: теоретико-методологічний обрис. *Вітакультурний млин*. 2017. Модуль 19. С. 30–51.

8. Хайрулін О.М. Світ невизначеності та ігрове моделювання суб’єкта (контури дослідницької програми). *Вітакультурний млин*. 2018. Модуль 20. С. 67–75.

9. Хайрулін О.М. Значеннєво-смісловий горизонт невизначеності як психологічної категорії. *Психологія і суспільство*. 2017. № 4. С. 56–81.

10. Хайрулін О.М. Психологічні виміри ігрового моделювання у військовій справі. *Психологія і суспільство*. 2018. № 1-2. С. 83–108.

11. Хайрулін О.М. Каскад ігрового моделювання життєдіяльності суб’єкта. *Психологія і суспільство*. 2019. № 2. С. 66–97.

12. Хайрулін О.М. Ігровий імператив сучасної війни. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3–4. С. 73–94. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2019.03.073>

13. Хайрулін О.М. Гра як психологічна програма життєдіяльності суб'єкта. *Психологія і суспільство*. 2020. № 4. С. 24–53. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2020.04.024>

14. Хайрулін О. М. Діапазон розвивального потенціалу гри як суб'єктної програми. *Психологія і суспільство*. 2021. № 1. С. 82–116. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2020.04.024>.

15. Хайрулін О.М. Ігрові аспекти модернізації навчання. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*. 2022. Том 13. № 1. С. 133–143. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2020.04.024>

16. Хайрулін О.М. Габітус як суб'єктна матриця соціальної гри. *Психологія і суспільство*. 2023. № 1. С. 79–101. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2019.03.073>

17. Хайрулін О.М. Онтологічне моделювання психологічного поля гри. *Психологія і суспільство*. 2023. № 2. С. 106–141. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.02.106>

18. Хайрулін О.М. Ігрове моделювання життєдіяльності людини як предмет психологічного дослідження. *Науковий журнал «Габітус»*. 2024. Вип. 57. С.73–79. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.57.11>

19. Хайрулін О.М. Репрезентації ігрового моделювання життєдіяльності людини. *Психологічні перспективи*. 2024. Вип. 43. С. 181–202. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2024-43-kha>

20. Хайрулін О.М. Перспективи теорії ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності як складової канонічної психології. *Журнал сучасної психології*. 2024. № 3 (33). С. 39–50. DOI: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2024-3-5>

21. Хайрулін О.М. Перспективи онтологічного моделювання як засобу верифікації результатів психологічного дослідження (на прикладі вивчення

явищ гри). *Психологічні перспективи*. 2024. Вип. 44. С. 181–202. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2024-43-kha>

Статті у періодичних виданнях, включених до категорії "А" Переліку наукових фахових видань України, або у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus.

22. Oleg Khairulin, Kateryna Kravchenko, Serhii Danchevskiy , Stanislav Pavlushenko and Larysa Chernobai. Psychological Defense Mechanisms of Military Service Members as a Personality Stabilization Regulatory System for Combat Mission Effectiveness. *Journal of Military Ethics*, 2023. № 22 (1). Page 72–84. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15027570.2023.2235759> Scopus.

Особистий внесок здобувача реалізується через аналіз, узагальнення та наведення результатів вивчення наявних психологічних підходів, що розкривають сутність і значення регулятивних механізмів, механізмів психологічного захисту, копінг-стратегій у забезпеченні боєздатності учасників бойових дій, ефективності виконання ними завдань за призначенням та збереженні психічного здоров'я військовослужбовців.

23. Oleg Khairulin, Tatyana Fedotova, Yaroslav Shevchenko, Kateryna Romanenko, Inna Nunyuk. Enhancing Human Capital and Leadership in Public Administration: Training, Growth, and Retention Strategies. *International Journal of Organizational Leadership*. Volume 14, First Special Issue 2025, January 2025, Page 69–82. https://ijol.cikd.ca/article_60798.html Web of Science Core Collection.

Особистий внесок здобувача стосується актуалізації та обґрунтованого висвітлення ролі ігрових явищ та гейміфікації в цілому у процесах удосконалення якості людських ресурсів, особливо щодо підготовки керівних кадрів та управління людським капіталом у державному секторі України. Здобувачем акцентовано та аргументовано доводиться про важливість та ефективність впровадження ігрових підходів у розвиток професійних талантів, передусім ігрового моделювання складних управлінських ситуацій

для удосконалення діяльності державних організацій.

24. Oleg Khairulin, Anastasiia Yatsyshyna, Yuliia Asieieva, Hanna Venher, Liudmyla Tsybukh. Character harmonisation in adolescence: psychological profiles, coping strategies and implications for well-being. *Amazonia Investiga*, 14(86), 2025. Page 65–78. <https://doi.org/10.34069/AI/2025.86.02.6> Web of Science Core Collection.

Особистий внесок здобувача розкривається на проблематиці взаємовпливів особливостей соціалізації особи підліткового віку, її суб'єктивного відчуття психологічного благополуччя та індивідуальних потенціалів для подолання завад й ускладнень такої соціалізації. Також особистий внесок здобувача розкривається через актуалізацію та обґрунтування габітусу, як інтегрованої системи соціальних і культурних настанов, що відіграє важливу роль у формуванні моральних переконань та самоконтролю в підлітковому віці, сприяючи тим гармонізації характеру людини.

25. Oleg Khairulin, Marianna Zhumbei, Nadiia Buniak, Mykyta Sapohov, Svitlana Parfilova. Enhancing the Educational Process through AI and Gamified Learning. *Metaverse Basic and Applied Research*. 2025; 4:164. <https://doi.org/10.56294/mr2025164> Scopus

Особистий внесок здобувача у наведеній публікації реалізується через авторське обґрунтування атрибутивності для розвитку освітніх систем гейміфікації та її особливого виду – ед'ютейнменту. Здобувачем у публікації наведено про особливе значення для забезпечення сучасного освітнього процесу, який передбачає участь штучного інтелекту, ігрового моделювання. Означене моделювання тут виступає передусім як процес самореалізації суб'єкта в умовах впровадження віртуальних симуляцій у контексті освітнього процесу, що забезпечує набуття таким суб'єктом практичних компетенцій.

Опубліковані праці апробаційного характеру.

26. Хайрулін О.М. Теорії гри як основа моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства: збірник наукових праць за мат-ми Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (Ірпінь, 24 березня 2017 року)*. Ірпінь : УДФС України. 2017. С. 218–231.

27. Хайрулін О.М. Ігрове моделювання як засіб підготовки сучасного офіцера. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 7 червня 2018 року)*. Київ : НУОУ. 2018. С. 236–241.

28. Хайрулін О.М. Гра як психологічний атрибут сучасної масової комунікації. *Шляхи розвитку системи морально-психологічного забезпечення у Збройних Силах України: матеріали наук. семінару (Київ, 28 листопада 2018 року)*. Київ : НУОУ. 2018. С. 189–192.

29. Хайрулін О.М. Психологічні особливості ігрового моделювання діяльності. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення професійної діяльності: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 5 грудня 2018 року)*. Київ : КНТЕУ. 2018. С. 35–37.

30. Хайрулін О.М. Ігрова природа стратегічних комунікацій. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 31 жовтня 2019 року)*. Київ : НУОУ. 2019. С. 286–289.

31. Хайрулін О.М. Мовна гра як засіб інформаційно-психологічного протиборства. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 5 листопада 2020 року)*. Київ : НУОУ. 2020. С. 305–309.

32. Хайрулін О.М. Психологічні аспекти мовної гри у маніпулюванні свідомістю. *Забезпечення інформаційної безпеки держави у війсьній сфері: проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 26 листопада 2020 року)*. Київ : НУОУ. 2020. С. 178–181.

33. Хайрулін О.М. Ігрова сутність стратагем. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки військового професіонала у глобалізованому світі: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 11 листопада 2021 року)*. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2021. С. 300–302.

34. Хайрулін О.М. Психологічні аспекти мовної гри як засобу впливу на свідомість людини. *Система морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України : уроки російсько-української війни: матеріали науково-практичного семінару (Київ, 24 листопада 2022 року)*. Київ : НУОУ. 2022. С. 151–154.

35. Хайрулін О.М. Ігрові аспекти психології життєвого простору особистості. *Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Одеса, 14-15 вересня 2023 року)*. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет. 2023. С. 313–316.

36. Хайрулін О.М. Перформативний потенціал мовної гри у публічному дискурсі. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи : IV міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 27 вересня 2023 року)*. Київ : НУОУ. 2023. С. 288–291.

37. Хайрулін О.М. Гра як соціально-психологічна програма резильєнтної поведінки людини. *Код щастя українців: соціально-психологічні ресурси життєстійкості: матеріали Третього міжнародного науково-практичного Workshop, (Київ, 28 квітня 2023 року)*. Київ : КНУКіМ. 2023. С. 23–24.

38. Хайрулін О.М. Мовна гра як основа інформаційно-психологічного впливу на людину. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез IV Міжнародної наукової конференції. (Тернопіль, 18-19 квітня 2024 року)*. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А. 2024. С. 73–76.

39. Хайрулін О.М. Ігрова природа гібридної війни. *Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. (Житомир, 4 жовтня 2024 року)*. Житомир : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр Research Europe. 2024. С. 221–223.

40. Хайрулін О.М. Перспективи онтологічного моделювання як засобу верифікації результатів психологічного дослідження (на прикладі вивчення гри). *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 1 листопада 2024 року)*. Т.2. Тернопіль : ЗУНУ. 2024. С 55–60.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота О.М. Хайруліна на тему «Ігрове моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності» є оригінальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що стосується актуальної проблематики і містить оригінальні авторські підходи до розв'язання теоретичних та практичних завдань щодо встановлення психологічних принципів, закономірностей та поняттєво-категорійних засобів формування, функціонування та розвитку ігрового моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності.

Основні положення, концепції та висновки дисертації містять елементи наукової новизни, є повноцінно обґрунтованими та аргументованими і отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача знайшли відображення відповідні положення дисертаційного дослідження. Зміст дисертації відповідає визначеній меті,

поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повновагомо, мету дослідження досягнуто. Роботу виконано державною мовою.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертаційна робота Хайруліна Олега Михайловича на тему «Ігрове моделювання життєдіяльності суб'єкта в умовах невизначеності» відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р., № 928 від 30.07.2025 р.), що висуваються до докторських дисертацій і може бути рекомендована до подання її у спеціалізовану вчену раду.

Рецензент

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету

А. Н. Гіряк

Рецензент

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та соціальної роботи, начальник відділу моніторингу якості освіти та методичної роботи Тернопільського національного економічного університету

С. К. Шандрук

Рецензент

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету

Н. А. Буняк